

**Ўзбекистон Республикаси
Адлия вазирлиги**

**ДАВЛАТ ЎРМОН ФОНДИГА
КИРМАЙДИГАН ДАРАХТЛАР ВА БУТАЛАР
ЎЛЧОВ НАВЛАРИНИНГ КЕСИЛИШИГА
МОРАТОРИЙ ТАРТИБИ БЎЙИЧА**

УСЛУБИЙ ҚЎЛЛАНМА

ТОШКЕНТ-2024

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ЭКОЛОГИЯ, АТРОФ-МУҲИТНИ МУҲОФАЗА
ҚИЛИШ ВА ИҚЛИМ ЎЗГАРИШИ ВАЗИРЛИГИ

**ДАВЛАТ ЎРМОН ФОНДИГА
КИРМАЙДИГАН ДАРАХТЛАР ВА БУТАЛАР
ҚИММАТБАҲО НАВЛАРИНИНГ КЕСИЛИШИГА
МОРАТОРИЙ ТАРТИБИ БЎЙИЧА**

УСЛУБИЙ ҚЎЛЛАНМА

ТОШКЕНТ - 2024

МУНДАРИЖА

1.	Кириш сўзи	4
2.	Умумий қоидалар	5
3.	Давлат ўрмон фондига кирмайдиган ерларда дарахтлар ва буталарни экиш ҳамда парвариш қилиш асослари	6
4.	Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтларни хатловдан ўтказиш тартиби	12
5.	Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтларни бириктириш мезонлари	16
6.	Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталарни кесиш, кўчириб ўтказиш ёки компенсациявий экиш тартиби	17
7.	Дарахтлар ва буталарни қонунга хилоф равишда кесганлик, кундаков қилганлик, шикастлантирганлик, йўқ қилганлик ёки кўчириб ўтказганлик учун жавобгарлик	21
8.	Жамоатчилик назоратини жалб қилиш.	25

I. КИРИШ

Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига мораторий тартиби бўйича услубий қўлланма (кейинги ўринларда — **Қўлланма** деб аталади) Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги, маҳаллий ижро этувчи давлат ҳокимият органлари билан биргаликда ишлаб чиқилган.

Қўлланма атроф муҳитни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш, санитария ва экологик ҳолатни яхшилашни таъминлаш соҳасида давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига мораторий тартиби таъминлаш бўйича қонунчилик талабларига мувофиқ тартибда амалга оширишнинг **ягона ҳуқуқни қўллаш амалиётини шакллантириш мақсадида ишлаб чиқилди.**

Қўлланмани **очиқ манбаларга жойлаштиришга рухсат берилади** ва ундан **фойдаланиш бепул** ҳисобланади.

Қонунчилик ҳужжатлари ўзгариши муносабати билан ушбу Қўлланма такомиллаштириб борилади, шу сабабли Қўлланма янгиланган санасига эътибор қаратиш лозим.

Мазкур услубий қўлланма тавсиявий хусусиятга эга.

II. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1. Мазкур қўлланма давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига мораторий тартиби, шунингдек, уларни экиш, парвариш қилиш ҳамда улардан фойдаланиш, шу жумладан, буташ, хатловдан ўтказиш, бириктириш, кўчириб ўтказиш, компенсациявий экиш билан боғлиқ ишларни амалга оширишда ҳуқуқни қўллаш амалиётини тартибга солади.

2. Қўлланма Ўзбекистон Республикаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги ва бошқа давлат бошқаруви органлари ходимлари учун хизмат вазифаларини бажаришда методик қўлланма вазифасини ўтайди.

3. Мазкур қўлланмада қуйидаги асосий тушунчалардан фойдаланилади:

мораторий (лот. *Moratorius* — секинлатувчи, муддатни орқага сурувчи) — муайян мажбурият ва ҳаракатларнинг ижро этиш муддатини ҳукумат томонидан маълум вақтга тўхтатиб қўйиш;

буташ — дарахтлар ва буталарнинг шохларига керакли шакл бериш, асосий шохнинг баландлигини текислаш, скелет ҳосил қилувчи шохларнинг бир текисда жойлашини таъминлаш мақсадида қуриётган, шикастланган, асосий шохга қараб ичкарига ёки бир-бирига жуда яқин ўсаётган шохларни бальзамик қисмигача кесиб олиб ташлаш;

дарахтларни хатловдан ўтказиш — дарахтларни муҳофаза қилиш мақсадида уларнинг сони, тури, ёши, танасининг диаметри, географик жойлашуви ва бошқа параметрлари бўйича ҳисобга олиш ҳамда дарахтлар реестрини юритиш;

дарахтлар реестри — дарахтларнинг сони, тури, ҳолати, ёши, танасининг диаметри, географик жойлашуви ва бошқа параметрларини ҳисобга олиш маълумотлар базаси;

дарахтларни бириктириш — аҳоли пунктларидаги бино ва иншоотларнинг мулкдорлари ёки улардан фойдаланувчиларни, шу жумладан, ижарага олувчи юридик шахсларни бино ва иншоотларга туташ ҳудудлардаги дарахт ва буталарни парвариш қилиш ва муҳофаза қилишга масъул этиб белгилаш мақсадида дарахтлар реестридан кўчирма бериш;

кесиш — дарахтлар ва буталар асосий танасининг таг қисмидан ёки ўсишдан тўхтатиш даражасигача юқори қисмидан кесиб (қирқиб) олиб ташлаш;

кундаков қилиш — дарахтлар ва буталарни илдизи билан кўпориб олиш;

кўчириб ўтказиш — дарахтлар ва буталарнинг илдиз тизимига

шикаст етказмасдан, уларнинг яшовчанлигини сақлаб қолган ҳолда бошқа жойга экиш;

компенсациявий экиш — юридик ва жисмоний шахслар томонидан кесилган (йўқ қилинган) дарахтлар ва буталар ўрнига мажбурий равишда кўчатлар экиш;

парвариш қилиш — дарахтлар ва буталарни суғориш, озиклантириш, буташ, оқлаш, шунингдек, турли зараркунанда ва касалликлар таъсирида зарарланган дарахтлар ва буталарга кимёвий ва биологик ишлов бериш ёхуд бундай ҳолатларнинг олдини олиш мақсадида кимёвий ва биологик ишлов бериш чораларини кўриш;

санитария мақсадида кесиш — табиий омиллар ёки ўсимликлар зараркунандалари ва касалликлари таъсирида зарарланган, қуриётган, қуриб қолган ҳамда инсоннинг ҳаёти ва соғлиғи, юридик ва жисмоний шахсларнинг мол-мулки хавфсизлигига, турли коммуникацияларга таҳдид солаётган, шохлари бетартиб ўсиши натижасида қўшилиб кетган ёки синган, авария ҳолатидаги дарахтлар ва буталарни таг қисмидан кесиш (қирқиш);

шикастлантириш — дарахтлар ва буталар ичини ўйиш, уларнинг атрофига илдиз бўғзидан кўпи билан 20 см масофагача яқинликда қаттиқ қоплама (бетон, асфальт) ётқизиш, ёқиш, тақиқланган (муддати ўтган) кимёвий ва биологик воситалар билан ишлов бериш ёки кимёвий ва биологик воситаларни нотўғри қўллаш, шунингдек, ўсишдан тўхташ ва қуриб қолиш даражасигача зарар етказувчи ҳар қандай хатти-ҳаракатлар;

“Яшил макон” платформаси — ҳудудларнинг тупроқ-иқлим шароити, мавжуд дарахтлар сони, тури ва жойлашуви, шаҳарларнинг кўкаламзорлаштирилганлик даражаси, дарахтларни кесиш, шу жумладан, санитария мақсадида кесиш учун берилган рухсатномалар, аниқланган қонун бузилиши ҳолатлари ва улар бўйича кўрилган чоралар тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган электрон маълумотлар базаси.

III. ДАВЛАТ ЎРМОН ФОНДИГА КИРМАЙДИГАН ДАРАХТЛАР ВА БУТАЛАР ҚИММАТБАҲО НАВЛАРИНИНГ КЕСИЛИШИГА МОРАТОРИЙ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 30 октябрдаги “**2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг атроф-муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида**”ги ПФ-5863-сон Фармони билан **2019 йил 1 ноябрдан** давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига **мораторий** жорий этиган.

5. Мораторий амал қилиш даврида ваколатли давлат органларига

давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига рухсатнома бериш ман этилади. *(Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навлари рўйхати Услубий қўлланманинг 1-иловасида келтирилган)*

6. Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларига қуйдаги ҳолатларда **монаторий жорий этилмайди:**

– табиий омиллар ёки зараркунандалар, ўсимликлар касалликлари таъсирида зарарланган, қуриб бораётган ёки қуриб қолган, шунингдек, фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғига, юридик ва жисмоний шахсларнинг мол-мулкига хавф туғдирувчи дарахтлар ва буталарни санитар кесиш ва қирқишга;

– ёғоч ва мевалар олиш учун ўстирилаётган дарахтлар ҳамда буталарни (терақ ва тез ўсувчи бошқа навлар, тут плантациялари, мевали дарахтлар ва буталар) кесишга;

– плантацияларда ўстирилаётган ва/ёки юридик ва жисмоний шахсларнинг мулки ҳисобланган дарахтлар ҳамда буталарни кесишга.

III. ДАВЛАТ ЎРМОН ФОНДИГА КИРМАЙДИГАН ЕРЛАРДА ДАРАХТЛАР ВА БУТАЛАРНИ ЭКИШ ҲАМДА ПАРВАРИШ ҚИЛИШ АСОСЛАРИ

7. Дарахтлар ва буталарни экиш уларнинг турларига, иқлим шароитига мослашувчанлигига, ер ости сувлари яқинлиги, ернинг шўрланиш даражаси, суғориш тизими мавжудлигига ҳамда уларнинг функционал вазифаларига кўра амалга оширилади.

8. Бунда экиш учун жой танлашда дарахтлар ва буталарнинг биоэкологик хусусиятлари, тупроқнинг унумдорлиги, қурқоқчиликка чидамлилиги, шунингдек, қуёшли ва соя жойларга мослашувчанлиги эътиборга олиниши лозим.

Янги қуриладиган, баландлиги ер юзасидан **12 метрдан** ва (ёки) умумий майдони **500 квадрат метрдан** ортиқ бўлган бино ва иншоотларни лойиҳалаштиришда уларга туташ ҳудудларнинг кўкаламзорлаштириш (дарахтлар, буталар, бошқа ўсимликлар ва ниҳолларни экиш) майдонлари лойиҳа учун ажратиладиган ер участкалари **умумий майдонининг 25 фоизидан кам бўлишига** йўл қўйилмайди (эксплуатация муддатини ўтаб бўлган ҳамда маънан эскирган бино ва иншоотларни реновация қилиш бундан мустасно).

9. Давлат ўрмон фондига кирмайдиган ерларда дарахтлар ва буталарни экиш ҳамда парвариш қилиш қуйидача:

👉 биринчи босқич: дарахтлар ва буталарни экиш учун жой танлаш ва экиш:

- аҳоли пунктларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва кўп квартирали уйларни бошқариш органлари.
- маҳаллий давлат ҳокимияти органларига бириктирилган йўл ва кўчалар бўйларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари.
- ташкилотларга тегишли ҳудудларда — ер эгалари.
- умумий фойдаланишдаги темир йўллар ва умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ва Автомобиль йўллари қўмитаси ташкилотлари.
- табиий ва сунъий сув оқимлари, сув ҳавзалари ҳамда бошқа сув объектларининг ажратилган минтақаларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, шунингдек, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан келишган ҳолда сув хўжалиги органлари.
- фермер хўжалиги ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — ер эгалари.
- захира ерларда — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари.

Дарахтлар ва буталарни экиш — баҳор ва куз фаслида ёки эҳтиёждан келиб чиққан ҳолда бошқа фаслларда амалга оширилиши мумкин.

✎ иккинчи босқич: дарахтлар ва буталарни суғориш ва озиқлантириш:

- шаҳарлар ва туманлар марказларидаги кўчаларда — бириктирилганлигига мувофиқ маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, шунингдек, ўзлари фаолият кўрсатаётган бинодан кўчагача бўлган оралиқда ташкилотлар.
- шаҳарлар ва туманлар марказларидаги ички кўчалар, маҳаллалар ҳудудлари ҳамда кўп қаватли уйлар оралиғи ва атрофида, шунингдек, бошқа аҳоли пунктларида ўзларига бириктирилган ҳудудлар бўйича фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, кўп квартирали уйларни бошқариш органлари, ўзлари фаолият кўрсатаётган бинодан кўчагача бўлган оралиқдаги ташкилотлар.
- ташкилотларнинг ҳудудларида — ер эгалари.
- умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари бўйларида — Автомобиль йўллари қўмитаси ташкилотлари.
- умумий фойдаланишдаги темир йўллар бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ташкилотлари.
- дарё, сой, ирмоқ, канал, коллектор-дренаж тармоқлари ва ариқлар бўйларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва сув хўжалиги органлари.
- фермер хўжаликлари ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — ер эгалари.

- захира ерларда — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари.

Дарахтлар ва буталарни суғориш ва озиқлантириш йил давомида амалга оширилади.

👉 учинчи босқич: дарахтлар ва буталарни буташ:

- шаҳарлар ва туманлар марказларидаги кўчаларда ҳамда захира ерларда — бириктирилганлигига мувофиқ маҳаллий давлат ҳокимияти органлари.
- бошқа аҳоли пунктларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан биргаликда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва кўп квартирали уйларни бошқариш органлари.
- ташкилотларнинг ҳудудларида — ер эгалари.
- умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари бўйларида — Автомобиль йўллари қўмитаси ташкилотлари.
- умумий фойдаланишдаги темир йўллар бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ташкилотлари.
- дарё, сой, ирмоқ, канал, зовур ва ариқлар бўйларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва сув хўжалиги органлари.
- фермер хўжалиги ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — ер эгалари.

Дарахтлар ва буталарни буташ баҳор фаслида ёки эҳтиёждан келиб чиққан ҳолда — йил давомида амалага оширилиши мумкин.

👉 тўртинчи босқич: турли зараркунанда ва касалликлар таъсирида зарарланган ёки касалликка чалинган дарахт ва буталарга кимёвий ва биологик ишлов бериш:

- аҳоли пунктларида ҳамда захира ерларда — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари.
- ташкилотларнинг ҳудудларида — ер эгалари.
- умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари бўйларида — Автомобиль йўллари қўмитаси ташкилотлари.
- умумий фойдаланишдаги темир йўллар бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ташкилотлари.
- дарё, сой, ирмоқ, канал, коллектор-дренаж тармоқлари ва ариқлар бўйларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва сув хўжалиги органлари.
- фермер хўжалиги ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — ер эгалари.

Дарахтлар ва буталарни суғориш ва озиқлантириш **йил давомида** амалга оширилади.

10. Дарахтлар ва буталарни экиш учун жой танлаш ҳамда уларни экиш:

аҳоли пунктларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва кўп квартирали уйларни бошқариш органлари;

ташкилотларга тегишли ҳудудларда — ер эгалари;

маҳаллий давлат ҳокимияти органларига бириктирилган йўл ва кўчалар бўйларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари;

умумий фойдаланишдаги темир йўллар ва умумий фойдаланишдаги автомобиль йўлларининг бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ва Ўзбекистон Республикаси Транспорт вазирлиги ҳузуридаги Автомобиль йўллари қўмитаси (кейинги ўринларда — Автомобиль йўллари қўмитаси) ташкилотлари;

табiiй ва сунъий сув оқимлари, сув ҳавзалари ҳамда бошқа сув объектларининг ажратилган минтақаларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, шунингдек, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан келишган ҳолда сув хўжалиги органлари;

фермер хўжалиги ерларида ҳамда қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — ер эгалари;

захира ерларда — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан амалга оширилади.

11. Экиш ишлари баҳор ва куз ойларида об-ҳаво шароити, дарахтлар ва буталарнинг тутувчанлиги, шунингдек, ҳар бир дарахт ва бутанинг турларига мос келадиган экишнинг агротехника қоидаларига риоя этган ҳолда олиб борилади. Йилнинг бошқа фаслларида ҳам эҳтиёждан келиб чиқиб дарахтлар ва буталарни экиш мумкин.

Туманлар (шаҳарлар) марказий кўчаларини кўкаламзорлаштириш учун экиладиган дарахт ва бута кўчатларининг кўкарувчанлигини таъминлаш мақсадида **ёши 5 йилдан кам бўлган** кўчатларни ҳамда **суғориш тизими мавжуд бўлмаган** ерларга кўчатларни экиш тақиқланади.

Дарахтлар ва буталарни кўчириб ўтказиш бинолар, иншоотлар ва коммуникацияларни қуриш ҳамда реконструкция қилиш билан боғлиқ ҳолда **баҳор ва куз ойларида**, заруратдан келиб чиқиб дарахтларни кўчирадиган **махсус техника мавжуд бўлганида йил давомида** амалга оширилиши мумкин.

12. Дарахтлар ва буталарни суғориш ва озиқлантириш:

шаҳарлар ва туманлар марказларидаги кўчаларда- бириктирилганлигига мувофиқ маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, шунингдек, ўзлари фаолият кўрсатаётган бинодан кўчагача бўлган

оралиқда ташкилотлар;

шаҳарлар ва туманлар марказларидаги ички кўчалар, маҳаллалар ҳудудлари ҳамда кўп квартирали уйлар оралиғи ва атрофида, шунингдек, бошқа аҳоли пунктларида — ўзларига бириктирилган ҳудудлар бўйича фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, кўп квартирали уйларни бошқариш органлари, ўзлари фаолият кўрсатаётган бинодан кўчагача бўлган оралиқда ташкилотлар;

ташкилотларнинг ҳудудларида — ер эгалари;

умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари бўйларида — Автомобиль йўллари қўмитаси ташкилотлари;

умумий фойдаланишдаги темир йўллар бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ташкилотлари;

дарё, сой, ирмоқ, канал, коллектор-дренаж тармоқлари ва ариқлар бўйларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва сув хўжалиги органлари;

фермер хўжаликлари ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — мазкур ер эгалари;

захира ерларда — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари томонидан амалга оширилади.

13. Дарахтлар ва буталарни буташ:

шаҳарлар ва туманлар марказларидаги кўчаларда ҳамда захира ерларда — бириктирилганлигига мувофиқ маҳаллий давлат ҳокимияти органлари;

бошқа аҳоли пунктларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан биргаликда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва кўп квартирали уйларни бошқариш органлари;

ташкилотларнинг ҳудудларида — ер эгалари;

умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари бўйларида — Автомобиль йўллари қўмитаси ташкилотлари;

умумий фойдаланишдаги темир йўллар бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ташкилотлари;

дарё, сой, ирмоқ, канал, коллектор-дренаж тармоқлари ва ариқлар бўйларида — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва сув хўжалиги органлари;

фермер хўжалиги ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — ер эгалари томонидан амалга оширилади.

Буташдан ҳосил бўладиган шох-шаббаларни олиб чиқиб кетиш ушбу ишларни бажарган ташкилотлар томонидан амалга оширилади.

14. Турли зараркунанда ва касалликлар таъсирида зарарланган ёки касалликларга чалинган дарахтлар ва буталарга кимёвий ва биологик ишлов бериш:

шаҳарлар ва бошқа аҳоли пунктларида ҳамда захира ерларда — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари;

қолган ҳудудларда эса ушбу Қўлланманинг 9-бандида назарда

тутилган ташкилотлар томонидан маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан биргаликда амалга оширилади

15. Ер участкаларининг мулкдорлари, ер эгалари, фойдаланувчилари, ижарачилари, шунингдек, ушбу Қўлланманинг 9-бандида кўрсатилган ташкилотлар ўзларига тегишли ёки бириктирилган ҳудудлардаги дарахт ва буталарни парвариш қилиш ва уларнинг муҳофазасини таъминлашлари шарт.

IV. ДАВЛАТ ЎРМОН ФОНДИГА КИРМАЙДИГАН ДАРАХТЛАРНИ ХАТЛОВДАН ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ

16. Дарахтларни хатловдан ўтказиш статистик ҳисоботларни тузишда фойдаланиш учун маълумотлар олиш, кўкаламзорлаштиришни ривожлантириш, янги объектларни қуриш ва мавжуд объектларда реконструкция ишларини режалаштириш, шаҳарлар ва бошқа аҳоли пунктларида ландшафт-архитектура объектларини қайта тиклаш, реконструкция қилиш ва фойдаланиш, уларнинг сақланиши ва ҳолати учун жавобгар шахсларни аниқлаш мақсадида ўтказилади.

17. Хатлов натижасида дарахтларнинг сони, тури, ҳолати, ёши, географик жойлашуви ва бошқа параметрлари ҳисобга олиниб, уларнинг реестрлари шакллантирилади.

18. Давлат ўрмон фондида кирмайдиган дарахтларни ҳар йили куйидаги асосда ўтказилади:

БИРИНЧИ БОСҚИЧДА:

Тадбирлар	Субъектлар	Бажариш муддатлари
<p>1. Хатлов ўтказиш тўғрисида маҳаллий давлат ҳокимияти органи қарорини қабул қилиш.</p> <p>2. Хатловни ўтказиш бўйича Ишчи гуруҳни шакллантириш.</p>	<p>Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари, Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари, ер эгалари ёки бириктирилган ҳудудлардаги тегишли ташкилотлар</p>	<p>Хатлов ўтказиладиган йили 10 февралга қадар</p>

ИККИНЧИ БОСҚИЧДА:

<i>Тадбирлар</i>	<i>Субъектлар</i>	<i>Бажариш муддатлари</i>
Хатлов участкалар ва белгилаш. ўтказиладиган масъулларни	Ишчи гуруҳ	Хатлов ўтказиладиган йили 1 мартга қадар

УЧИНЧИ БОСҚИЧДА:

<i>Тадбирлар</i>	<i>Субъектлар</i>	<i>Бажариш муддатлари</i>
<p>1. Жойига чиққан ҳолда дарахтларни хатловдан ўтказиш, ҳисобга олиш ҳамда уларни журналда ёки рақамлаштириш йўли билан қайд этиш.</p> <p>2. Қайд этилган маълумотларни қайта ишлаш, умумлаштириш ва дарахтлар реестрига киритиш.</p> <p>3. Дарахтлар реестри маълумотларини Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигига тақдим этиш.</p>	Ишчи гуруҳ	Хатлов ўтказиладиган йили 1 мартдан 1 ноябрга қадар

ТўРТИНЧИ БОСҚИЧДА:

<i>Тадбирлар</i>	<i>Субъектлар</i>	<i>Бажариш муддатлари</i>
<p>1. Дарахтлар реестри маълумотларини “Яшил макон” платформасига киритиш маълумотлар базасини шакллантириш.</p> <p>2. Дарахтлар реестри маълумотларини Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг веб-сайтига жойлаштириш.</p>	Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги	Хатлов ўтказиладиган йил якунига қадар

Бунда янги экилган дарахтларни бириктириш бўйича қўшимча

19. Хатловни ўтказиш учун ҳар бир ҳудудда маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари қабул қилинади. Ушбу қарорларда дарахтлар хатловини ўтказиш бўйича ишчи гуруҳ (кейинги ўринларда — ишчи гуруҳ) таркиби, хатловни ўтказиш вақти ва натижаларини тақдим этиш муддатлари белгиланади. Бунда Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари ишчи гуруҳларнинг ишчи органи ҳисобланади.

Ишчи гуруҳ маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари ҳамда ўзларига тегишли ёки бириктирилган ҳудудларда тегишли ташкилотлар вакилларидан иборат таркибда шакллантирилади.

20. Ишчи гуруҳ томонидан шаҳарлар, туманлар ва бошқа аҳоли пунктлари, темир йўл ва автомобиль йўллари ҳамда табиий ва сунъий сув ҳавзаларининг хариталари ёки схемалари асосида хатлов ўтказиладиган участкалар ва уларга масъуллар белгиланади.

21. Ишчи гуруҳнинг вазифалари қуйидагилардан иборат:

жойларга чиққан ҳолда дарахтларни хатловдан ўтказиш, ҳисобга олиш ва қайд этиш;

дарахтлар реестрини шакллантириш ва Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигига умумлаштириш учун тақдим этиш;

давлат органлари ва ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва кўп квартирали уйлар мулкдорлари эгалигидаги бино ва иншоотларга туташ (чегарадош) бўлган ер участкаларини ҳамда бўш турган ёки шаҳарсозлик фаолияти натижасида шаклланган янги ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштиришга мўлжалланган ер участкаларини, шунингдек, уларда жойлашган дарахт ва буталарни аниқлаш, туташ ер участкалари чегараларини белгилаш, уларни ушбу Қўлланманинг **29-бандига** мувофиқ ажратиб бериш бўйича (дарахтлар жойлашуви схемаси (харитаси) илова қилинган ҳолда) таклифлар ишлаб чиқиш ва киритиш.

21. Хатлов ишлари аҳоли яшаш пунктларида, темир йўл ва автомобиль йўллари, табиий ва сунъий сув ҳавзалари бўйларида, фермер хўжаликлари ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда, захира ерларда ҳамда ташкилотлар ҳудудларида олиб борилади.

22. Хатлов қуйидаги уч босқичда амалга оширилади:

ишчи гуруҳ томонидан жойига чиққан ҳолда дарахтларни ҳисобга олиш ҳамда уларни журналда ёки рақамлаштириш йўли билан қайд этиш;

қайд этилган маълумотларни қайта ишлаш, умумлаштириш ва қуйидаги жадвалга мос равишда келтирилган Дарахтлар реестрига

киритиш;

ДАРАХТЛАР РЕЕСТРИ ЖАДВАЛИ

Реестр рақами	Вилоят	Туман (шаҳар)	Ташкилот номи	Манзили (МФЙ, кўча ва бош.)	Дарахт тури (номланиши)	Дарахтсони	Дарахт ҳолати (соғлом, касалланган, қуриган)	Дарахт танасининг айланма ўлчами (1,3 метр баландликда, см)	Дарахтнинг ёши (йил)	Жойлашув локацияси (координаталари)	Дарахтларни рўйхатга олиш рақами	Хатлов далолатномаси рақами ва санаси

дарахтлар реестри маълумотларини “Яшил макон” платформасига киритиш.

23. Янги (жорий йилда) экилган дарахтлар сони ва тури тўғрисидаги маълумотлар барча давлат органлари ва ташкилотлари томонидан Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги томонидан белгиланадиган шакл асосида ҳар чорақда, ҳисобот чорагидан кейинги ойнинг **10-кунига** қадар Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмаларига мажбурий тартибда тақдим этиб борилади ҳамда экилган дарахтлар қиймати, тури ва сонига қараб бухгалтерия қоидаларига биноан тегишлилигича балансга олинади.

24. Хатлов ўтказишда **юз ёшдан ошган дарахтлар** аниқланганда, уларни табиат ёдгорликлари сифатида муҳофазага олиш учун алоҳида реестр юритилади.

*Ушбу дарахтларни табиат ёдгорлиги деб эълон қилиш “**Муҳофаза этиладиган табиий ҳудудлар тўғрисида**”ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунининг **27 моддасига** мувофиқ қуйидаги тартибда амалга оширилади:*

– табиий объектлар махсус ваколатли давлат органининг тақдимномаси, шунингдек юридик ёки жисмоний шахсларнинг илтимосномаси бўйича маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари билан давлат табиат ёдгорликлари деб эълон қилинади;

– табиий объектларни улар жойлашган ер участкаларини олиб қўймаган ҳолда давлат табиат ёдгорликлари деб эълон қилишга йўл қўйилади.

25. Табиат ёдгорлиги деб эълон қилинган дарахтларни ташқи таъсирлардан ҳимоя қилиш мақсадида маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ер эгалари билан биргаликда ушбу дарахтларнинг атрофи танасидан бир метрдан кам бўлмаган масофада ва баландлиги бир метр йигирма сантиметр бўлган металл панжара билан ўралишини таъминлаши керак.

Шунингдек, ушбу дарахтлар тўғрисидаги давлат тили, рус ва инглиз тилларидаги (**дарахтнинг номи, унинг ёши, реестр рақами, жойлашган манзили**) маълумотни ўз ичига олган ёрлиқ металл

панжарага осиб қўйилиши зарур.

26. Хатлов якунлари бўйича шакллантирилган дарахтлар реестри маълумотлари ишчи гуруҳ томонидан республикада ягона электрон маълумотлар базасини шакллантириш учун Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигига юборилади.

Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги дарахтлар реестри маълумотларини умумлаштиради ва “Яшил макон” платформасига жойлаштиради.

27. “Яшил макон” платформаси:

янги экилган дарахтларни бириктириш бўйича ҳар йили ўтказиладиган қўшимча хатловлар;

кейинги хатлов натижалари;

давлат органлари ва ташкилотлари томонидан ҳар чорақда, ҳисобот чорагидан кейинги ойнинг 10-кунига қадар Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмаларига мажбурий тартибда тақдим этиб бориладиган, янги экилган дарахтлар сони ва тури тўғрисидаги маълумотлар;

дарахтларни кесиш, шу жумладан, санитария мақсадида кесиш учун берилган рухсатномалар;

дарахтларни қонунга ҳилоф равишда кесиш, кундаков қилиш, шикастлантириш, йўқ қилиш ва кўчириш бўйича аниқланган ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги маълумотлар асосида мунтазам равишда янгилаб борилади.

“Яшил макон” платформаси маълумотларидан келгусида қурилиш ва реконструкция ишларини амалга ошириш учун дарахтлар мавжуд участкаларда лойиҳалаштириш, давлат экологик экспертизасини ўтказиш ва бошқа ишларни олиб бориш мақсадида юридик ва жисмоний шахслар бепул фойдаланишлари мумкин.

V. ДАВЛАТ ЎРМОН ФОНДИГА КИРМАЙДИГАН ДАРАХТЛАРНИ БИРИКТИРИШ МЕЗОНЛАРИ

28. Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари дарахтларни бириктириш бўйича қуйидаги вазифаларни бажаради:

шаҳарлар ва бошқа аҳоли пунктларида жойлашган ҳамда бўш турган ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштиришга мўлжалланган ер участкалари хатловдан ўтказилишини ташкил этиш;

хатлов натижаларига мувофиқ тегишли ер участкаларини давлат органлари ва ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ҳамда кўп квартирали уйлар мулкдорларига белгиланган талаблар асосида доимий фойдаланиш ҳуқуқи билан ажратиб бериш юзасидан таклиф ишлаб чиқиш ва маҳаллий давлат ҳокимияти органларига тақдим этиш;

аҳоли пунктларидаги қаровсиз қолган дарахтларни хатловдан

ўтказиш, уларни бино ва иншоотларнинг мулкдорлари ёки фойдаланувчиларига туташ ҳудудлардан келиб чиққан ҳолда бириктириш бўйича таклиф ишлаб чиқиш ҳамда маҳаллий давлат ҳокимияти органларига тақдим этиш.

Дарахтларни бириктириш бўйича таклифларга дарахт жойлашуви схемаси (харитаси), маҳаллий давлат ҳокимияти органининг дарахтларни бириктириш тўғрисида тегишли қарори лойиҳаси ҳамда фото материаллар илова қилинади.

29. Дарахтларни бириктириш:

а) Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари томонидан:

бино ва иншоотларга туташ (чегарадош) бўлган ер участкаларини; аҳоли пунктларида жойлашган ҳамда бўш турган ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштиришга мўлжалланган ер участкаларини;

шаҳарсозлик фаолияти натижасида шаклланган янги ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштиришга мўлжалланган ер участкаларини тегишли давлат органлари ва ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва кўп квартирали уйлар мулкдорларига доимий фойдаланиш ҳуқуқи билан белгиланган тартибда ажратиб бериш;

б) мазкур банднинг **“а”** кичик бандида назарда тутилган ташкилотлардан бошқа юридик шахслар — аҳоли пунктидаги бинолар ва иншоотларнинг мулкдорлари ёки улардан фойдаланувчилар, шу жумладан, ижарага олувчиларга ер участкаларини ажратмаган ҳолда маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг дарахтларни бириктириш тўғрисидаги тегишли қарорлари билан амалга оширилади. Бунда дарахтларни бириктириш юридик шахсларнинг розилиги асосида Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари томонидан кенг тарғибот ва ташвиқот тадбирларини ташкил этиш доирасида амалга оширилади

30. Ушбу Қўлланманинг **29-банди**га асосан доимий фойдаланиш ҳуқуқи билан ажратиб берилган ер участкаларидаги мавжуд дарахтлар ёки юридик шахсларга ер участкаларини ажратмаган ҳолда бириктириб берилган дарахтлар бўйича Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари томонидан тегишли давлат органлари ва ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, кўп квартирали уйлар мулкдорлари ва бошқа юридик шахсларга дарахтлар реестридан электрон шаклда кўчирмалар берилади.

Дарахтлар реестридан кўчирма икки нусхада тузилади ва Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги ҳудудий бўлинмасининг масъул ходими ҳамда дарахтлар реестридан кўчирмани қабул қилиб олувчи ташкилот раҳбари ёки унинг ишончли вакили томонидан имзоланади.

Дарахтлар реестридан кўчирманинг бир нусхаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмасида, иккинчи нусхаси тегишли ташкилотда сақланади.

Дарахтлар реестридан кўчирма янги экилган, рухсатномалар асосида кесилган, қонунга хилоф равишда кесилган, кундаков қилинган, йўқ қилинган, шунингдек, кўчириб ўтказилган дарахтлар тўғрисидаги маълумотлар асосида янгилаб борилади.

Дарахтлар реестридан берилган кўчирма мазкур дарахтлар ва улар жойлашган ер участкаларига нисбатан ҳеч қандай ҳуқуқни келтириб чиқармайди.

Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмаси зарур ҳолларда доимий фойдаланиш ҳуқуқи билан ажратиб берилган ер участкаларидаги дарахтларни парвариш қилиш ҳамда суғориш юзасидан тегишли давлат органлари ва ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва кўп квартирали уйлар мулкдорларига мажбурий кўрсатмалар киритади.

VI. ДАВЛАТ ЎРМОН ФОНДИГА КИРМАЙДИГАН ДАРАХТЛАР ВА БУТАЛАРНИ КЕСИШ, КЎЧИРИБ ЎТКАЗИШ ЁКИ КОМПЕНСАЦИЯВИЙ ЭКИШ ТАРТИБИ

31. Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталарни кесишга санитария мақсадларида, шунингдек, бинолар, иншоотлар ва коммуникацияларни қуриш ва реконструкция қилиш билан боғлиқ ҳолатларда йўл қўйилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг **“2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг атроф-муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”** 2019 йил 30 октябрдаги ПФ-5863-сон **Фармони** билан жорий этилган мораторий даврида давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига йўл қўйилмайди.

Дарахтлар ва буталарни кесиш тўлов асосида амалга оширилади, бундан санитария мақсадида кесиш ҳоллари мустасно.

32. Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталарни кесиш учун рухсатнома бериш (олиш) Вазирлар Маҳкамасининг **“Махсус электрон тизим орқали рухсат этиш хусусиятига эга айрим ҳужжатларни бериш тартиб-таомиллари тўғрисидаги ягона низомни тасдиқлаш ҳақида”** 2022 йил 22 февралдаги 86-сон қарорида белгиланган тартибда амалга оширилади. Бунда:

а) Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари юридик ва жисмоний шахслар томонидан рухсат этиш хусусиятига эга ҳужжатни олиш учун тақдим этилган аризани кўриб чиқиш муддати давомида:

ҳужжатларни текширади;

заруратга кўра бошқа давлат органларида мавжуд, қарор қабул қилиш учун зарур бўлган маълумотларни “Лицензия” АТ орқали мустақил равишда олади;

дарахтлар ва буталар ҳолатини жойига чиқиб ўрганади;

дарахтлар ва буталарни кесиш бўйича жамоатчилик эшитувини амалга оширади ва унинг хулосасини шакллантиради;

дарахтлар ва буталарни сақлаб қолиш имкониятларини, шу жумладан, кўчириб ўтказиш масаласини кўриб чиқади ҳамда кўчириб ўтказиладиган дарахтлар ва буталарнинг сони, тури, муддатлари ва кўчириш жойини аниқлайди;

сақлаб қолишнинг иложи бўлмаган тақдирда, кесилиши лозим бўлган дарахтлар ва буталар сонини белгилайди ҳамда компенсациявий экиладиган дарахтлар ва буталарнинг сони, тури ҳамда экиш муддати ва жойини аниқлайди.

б) юридик ва жисмоний шахсларга ҳар бир кесилган дарахт ва бута учун компенсация тарзида **10 туп** қимматлилиги жиҳатидан кесилган дарахт ва буталардан кам бўлмаган **йирик ўлчамли (дарахт — 5 йиллик, бута — 3 йиллик)** кўчатни экиш ҳамда уларни **камида икки йил давомида парвариш қилиш** бўйича қўшимча мажбурият юклатилади. Бунда дарахт ва буталарни кесиш учун рухсатнома берилганлиги учун қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда ундириладиган йиғимни тўлаганлик юридик ва жисмоний шахсларни компенсациявий экиш ҳамда парвариш қилиш мажбуриятидан озод қилмайди.

Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари мазкур банднинг “а” ва “б” кичик бандларида кўрсатилган ҳаракатларни амалга ошириш учун ўз ходимлари ёки бошқа экспертлар, шу жумладан, дарахтларнинг ҳолатини баҳолаш мақсадида **дендрология бўйича мутахассисларни** жалб қилган ҳолда ишчи гуруҳлар ташкил этиши мумкин.

33. Дарахтлар ва буталарни кўчириб ўтказиш ишлари Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари вакиллари иштирокида ер участкаларининг мулкдорлари, эгалари, фойдаланувчилари ёки ижарачилари томонидан амалга оширилади. Бунда:

тегишли юридик ва жисмоний шахслар Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари, ер участкаларининг мулкдорлари, эгалари, фойдаланувчилари ёки ижарачиларига, шунингдек, бошқа манфаатдор шахсларга дарахтлар ва буталарни кўчириб ўтказишдан камида **уч кун олдин** унда иштирок этувчи вакиллар иштирокини таъминлаш юзасидан ёзма равишда хабар беради;

ёзма хабарномани олган манфаатдор шахслар дарахтлар ва буталарни кўчириб ўтказиш ишларида ўз вакиллари иштирокини

таъминлайди;

кўчириб ўтказиш санаси, жойи (манзил ва жойининг контурлари) дарахтлар ва буталар сони, тури, кўчириб ўтказишнинг сабаби, ушбу жараёнда иштирок этган шахслар тўғрисидаги (Ф.И.О., ташкилот номи) маълумотлар кўрсатилган ҳамда фото материаллар илова қилинган ҳолда бир нусхада далолатнома тузилади ва иштирок этувчилар томонидан имзоланади.

Кўчириб ўтказиш далолатномасининг асл нусхаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмаларида уч йилгача сақланади.

Дарахтлар ва буталарни кўчириб ўтказиш ишларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлар вакиллари, жамоатчилик экологик назоратининг инспекторлари ҳамда бошқа шахслар иштирок этиши мумкин.

34. Компенсациявий экиш жойлари, қоида тариқасида, ҳудудларда ташкил этилган “Яшил боғлар” ва “Яшил жамоат парклари”, шунингдек, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш учун мўлжалланган бошқа ҳудудлардан танланади.

Компенсациявий экиш ишлари Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари вакиллари, ер участкаларининг мулкдорлари, эгалари, фойдаланувчилари ёки ижарачилари иштирокида амалга оширилади. Бунда:

Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари компенсациявий экиш учун масъул шахсларга, ер участкаларининг мулкдорлари, эгалари, фойдаланувчилари ёки ижарачиларига, шунингдек, бошқа манфаатдор шахсларга дарахтлар ва буталарни компенсациявий экишдан камида уч кун олдин унда иштирок этувчи вакиллар иштирокини таъминлаш юзасидан ёзма равишда хабар беради;

компенсациявий экиш учун масъул шахслар ва бошқа манфаатдор шахслар дарахтлар ва буталарни компенсациявий экиш ишларида ўз вакиллари иштирокини таъминлайди;

компенсациявий экиш санаси, жойи (манзил ва жойининг контурлари) дарахтлар ва буталар сони, тури, ёши, компенсациявий экиш сабаблари (асослари), компенсациявий экишда иштирок этган жисмоний ёки юридик шахслар тўғрисидаги (Ф.И.О., ташкилот номи) маълумотлар кўрсатилган ҳамда фото материаллар илова қилинган ҳолда бир нусхада далолатнома тузилади ва иштирок этувчилар томонидан имзоланади. Далолатномада масъул шахсларнинг компенсациявий экилган кўчатларни камида икки йил давомида парвариш қилиш мажбурияти қайд этилади.

Компенсациявий экиш далолатномасининг асл нусхаси Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг

худудий бўлинмаларида уч йилгача сақланади.

Компенсациявий экиш ишларида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари ва нодавлат нотижорат ташкилотлар вакиллари, жамоатчилик экологик назоратининг инспекторлари ҳамда бошқа шахслар иштирок этиши мумкин.

35. Санитария мақсадида дарахтлар ва буталарни кесиш: куриётган ёки куриб қолган;

декоратив хусусиятини йўқотиш натижасида ҳовли, кўча ва бошқа жамоат жойларининг кўринишини бузиб турган;

касалликка чалинган;

касаллик тарқатувчи ҳайвонлар ва ҳашаротларнинг манбаига айланган;

одамларнинг ҳаёти ва соғлиғига ҳамда юридик ва жисмоний шахсларнинг мол-мулкига хавф солаётган ҳолатларда амалга оширилади.

36. Санитария мақсадида дарахтлар ва буталарни кесиш:

шаҳарлар ва туманлар марказидаги кўчаларда ҳамда захира ерларда — маҳаллий давлат ҳокимияти органлари;

маҳаллалар худудлари ҳамда кўп квартирали уйлар оралиғи ва атрофида, шу жумладан, кўчалар ва бошқа аҳоли пунктларида — фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, кўп квартирали уйларни бошқариш органлари, шунингдек, жисмоний шахсларнинг мурожаатига мувофиқ маҳаллий давлат ҳокимияти органлари;

ташкилотларнинг худудларида — ер эгалари;

умумий фойдаланишдаги автомобиль йўллари бўйларида — Автомобиль йўллари қўмитасининг ташкилотлари;

умумий фойдаланишдаги темир йўллар бўйларида — “Ўзбекистон темир йўллари” АЖ ташкилотлари;

дарё, сой, ирмоқ, канал, зовур ва ариқлар бўйларида — тегишлилиги бўйича маҳаллий давлат ҳокимияти ва сув хўжалиги органлари;

фермер хўжаликлари ерларида ва қишлоқ хўжалигига мўлжалланган бошқа ерларда — ер эгалари томонидан амалга оширилади.

37. Кесиш, буташ ва кўчириб ўтказиш ишларида ҳосил бўлган чиқиндиларнинг (шоҳ-шабба, барглар ва бошқа кесиш ишлари қолдиқлари) олиб чиқиб кетилиши, шунингдек, бузилган ерларнинг қайта тикланиши ушбу ишларни амалга оширган масъуллар томонидан **бир сутка давомида** таъминланиши шарт.

**VII. ДАРАХТЛАР ВА БУТАЛАРНИ ҚОНУНГА ХИЛОФ РАВИШДА
КЕСГАНЛИК, КУНДАКОВ ҚИЛГАНЛИК, ШИКАСТЛАНТИРГАНЛИК,
ЙЎҚ ҚИЛГАНЛИК ЁКИ КЎЧИРИБ ЎТКАЗГАНЛИК УЧУН
ЖАВОБГАРЛИК**

38. Дарахтлар ва буталарнинг ноқонуний кесилиши, кундаков қилиниши, шикастлантирилиши, йўқ қилиниши ёки кўчириб ўтказилишига йўл қўйилмайди.

Дарахтлар ва буталарни қонунга хилоф равишда кесганлик, кундаков қилганлик, шикастлантирганлик, йўқ қилганлик ёки кўчириб ўтказганлик учун айбдор шахслар белгиланган тартибда жавобгарликка тортилади ҳамда:

Қуйидаги жадвалга асосон белгиланган миқдорларда зарар ҳисобланиб, тегишли тартибда ундирилади;

Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталарни ноқонуний кесиш, кундаков қилиш, шикастлантириш ёки йўқ қилиш билан уларга етказилган зарарни ундириш

МИҚДОРЛАРИ

Т/р	Қоидабузарлик турлари	Зарар миқдори (базавий ҳисоблаш миқдорига нисбатан коэффициентларда)			
		100 ёшдан кичик		100 ёш ва ундан юқори	
		кам қийматли	қимматбаҳо	кам қийматли	қимматбаҳо
1.	Кесилган, йўқ қилинган ёки ўсишдан тўхташ даражасигача шикастланган ҳар бир дарахт ва бута учун, тўнкаси олдидаги диаметри (см):				
	4 гача	1	4	4	8
	4,1 — 8	1,5	6	6	12
	8,1 — 12	2	10	8	20
	12,1 — 16	3	13	12	26
	16,1 — 20	5	18	20	36
	20,1 — 24	7,5	25	30	50
	24,1 — 28	9	35	36	70
	28,1 — 32	11,5	45	46	90
	32,1 — 36	16,5	55	66	110
	36,1 — 40	22	65	88	130
	40,1 — 44	26	80	104	160
	44,1 — 48	31	95	124	190
	48,1 — 52	36	105	144	210
	52,1 — 56	41	115	164	230
56,1 — 60	46	135	184	270	
60,1 — 64	52,5	145	210	290	
64 сантиметрдан ортиқ диаметрнинг ҳар бир сантиметри учун тўлов 0,5 коэффициент миқдориди ошади.					
2.	Ноқонуний кесилган:				
	1 м ³ саксовул учун	14			
	1 м ³ черкез, қандим, юлғун ва бошқа ёввойи ҳолда ўсувчи буталар учун	3			

3.	Ўсишдан тўхтамайдиган даражасигача шикаст етказилган ҳар бир:				
	дарахт учун	3	4	4	4
	бута учун	1	2		

➤ Изоҳ.

- ❖ Ноқонуний кесилган дарахтларнинг танаси диаметри ер билан туташган жойидан ўлчанади.
- ❖ Буталарнинг диаметри илдиз бўғзидан ўлчанади.

Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига мораторий даврида дарахтлар ва буталарга етказилган зарар учун **ундириш суммалари икки бараварга** оширилган ҳолда қўлланилади.

ноқонуний тайёрланган маҳсулотлар (ёғоч, ўтин ва бошқалар) ҳуқуқбузардан олиб қўйилади;

ҳуқуқбузарга **ҳар бир** кесилган дарахт ва бута учун **100 туп** кўчатни компенсация тарзида экиш ҳамда уларни камида **уч йил давомида парвариш қилиш** мажбурияти юклатилади. Бунда Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари мансабдор шахслари томонидан ҳуқуқбузарга компенсациявий экиш жойи ва муддатини белгиланган ҳолда мажбурий кўрсатма берилади. Компенсациявий экиш ишлари ушбу Қўлланманинг 34-бандида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари мансабдор шахслари мажбурий кўрсатмаларини бажармаслик ҳуқуқбузарни белгиланган тартибда маъмурий жавобгарликка тортишга сабаб бўлади.

39. Мораторий талабларини бузган қурилиш-пудрат ташкилотларининг **“Шаффоф қурилиш”** миллий ахборот тизимидаги даражаси (рейтинг баҳоси) **бир поғона пасайтирилади.** Бунда:

даражаси (рейтинг баҳоси) бир поғона пасайтирилган қурилиш-пудрат ташкилотлари **бир йил мобайнида даражасини (рейтинг баҳосини) кўтариш имконидан маҳрум бўлади;**

даражасини (рейтинг баҳосини) бир поғонага пасайтириш имкони бўлмаган қурилиш-пудрат ташкилотлари **бир йил муддатга қурилиш-пудрат ташкилотлари электрон рейтингдан тўлиқ чиқариб ташланади.**

Қурилиш-пудрат ташкилотлари томонидан ҳуқуқбузарлик содир этганлик ҳолати тасдиқланганидан сўнг **уч кун муддатда** Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги ёки унинг ҳудудий бўлинмаси томонидан Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлигига ушбу қурилиш-пудрат ташкилотларининг **“Шаффоф қурилиш”** миллий ахборот тизимидаги даражасига (рейтинг баҳосига)

таъсир кўрсатиш чораларини кўриш юзасидан тақдимнома киритилади.

Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги тақдимнома тушган кундан бошлаб **10 иш кунда** тегишли қурилиш-пудрат ташкилотининг **“Шаффоф қурилиш”** миллий ахборот тизимидаги даражасига таъсир кўрсатиш чораларини қўллайди ва бу тўғрисида Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигига расмий ахборот киритади.

40. Дарахтлар ва буталарни ноқонуний кесишдан ҳосил бўлган маҳсулотлар (ёғоч, ўтин ва бошқалар) Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг ҳудудий бўлинмалари томонидан тегишли далолатномани расмийлаштириш орқали қабул қилиб олинади.

Ушбу маҳсулотлар (ёғоч, ўтин ва бошқалар) тайёрлов ва савдо ташкилотлари ёки тадбиркорлик субъектлари омборхоналарига вақтинча сақлаш учун жойлаштирилиши мумкин.

Дарахтлар ва буталарни санитария мақсадида ёки ноқонуний кесишдан ҳосил бўлган маҳсулотлар (ёғоч, ўтин ва бошқалар) **ўтин сифатида** ишлатиш учун **“Меҳрибонлик”** уйлари, **“Мурувват”** ва **“Саховат”** интернат уйлари, шунингдек, **таълим ва соғлиқни сақлаш ташкилотлари**га ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тавсиясига кўра **кам таъминланган оилаларга** тегишли далолатнома асосида берилади.

41. Давлат ўрмон фондига кирмайдиган ерларда дарахтлар ва буталарни кесишга рухсатномалар бериш, шунингдек, уларни ғайриқонуний кесганлик, кундаков қилганлик, шикастлантирганлик, йўқ қилганлик ёки кўчириб ўтказганлик учун **ундириладиган маблағлар (зарар ва жарималар)** Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш жамғармасининг ҳисобварағига тушади ва унинг **26 фоизи** Қорақалпоғистон Республикаси бюджетига ҳамда вилоятлар ва Тошкент шаҳрининг маҳаллий бюджетларига ўтказилади.

Тут дарахтларини ғайриқонуний равишда кесганлик, шикастлантирганлик ёки йўқ қилганлик учун ундирилган жарималар Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва чиқиндилар билан боғлиқ ишларни амалга ошириш жамғармасига йўналтирилади. Бунда ундирилган жарималарнинг **50 фоизи** “Ўзбекипаксаноат” уюшмасининг ҳисобварағига, **26 фоизи** Қорақалпоғистон Республикаси бюджетига ҳамда вилоятлар ва Тошкент шаҳрининг тегишли маҳаллий бюджетларига ўтказилади.

“Ўзбекипаксаноат” уюшмаси ҳисобварағига ўтказилган маблағлар, қонунбузарлик содир этилган ҳудудда мақсадли равишда янги тут кўчатларини экишга йўналтирилади. Ушбу маблағларни бошқа мақсадларга, шу жумладан, қарздорликни қоплашга йўналтириш

тақиқланади.

VIII. ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ ЖАЛБ ҚИЛИШ

42. Жамоатчилик назоратини кучайтириш мақсадида **2022 йил 1 апрелдан** бошлаб қуйидаги тартиб ўрнатилган, унга мувофиқ:

аҳоли томонидан Ички ишлар вазирлиги ва Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлигининг махсус ахборот тизимига юборилган, дарахтлар, буталар, бошқа ўсимликлар ва ниҳолларни қонунга хилоф равишда кесиш, кундаков қилиш, шикастлантириш, йўқ қилиш ёки бошқа жойга кўчириб ўтказиш бўйича **ҳуқуқбузарликлар ҳақидаги фотосурат ва видеоёзувлар** махсус автоматлаштирилган фото ва видео қайд этиш техника воситалари орқали қайд этилган ҳуқуқбузарликлар ҳолатлари акс эттирилган фотосурат ва видеоёзувларга тенглаштирилади ҳамда **“Маъмурий жавобгарлик тўғрисида”**ги [кодексда](#) белгиланган тартибда кўриб чиқилади;

Ўзбекистон Республикасининг **“Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги”**ги кодекснинг **79 моддаси** Дарахтларни, буталарни, бошқа ўсимликларни ва ниҳолларни қонунга хилоф равишда кесиш, кундаков қилиш, шикастлантириш, йўқ қилиш ёки бошқа жойга кўчириб ўтказиш.

Дарахтларни, буталарни, бошқа ўсимликларни ва ниҳолларни қонунга хилоф равишда кесиш, кундаков қилиш, шикастлантириш, йўқ қилиш ёки бошқа жойга кўчириб, — **фуқароларга** базавий ҳисоблаш миқдорининг **беш бараваридан ўн бараваригача, мансабдор шахсларга** эса — **ўн бараваридан ўн беш бараваригача** миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Худди шундай ҳуқуқбузарликлар маъмурий жазо чораси қўлланилганидан кейин **бир йил давомида такрор** содир этилган бўлса, — маъмурий ҳуқуқбузарликларни содир этиш қуроли бўлган ашёни ёки маъмурий ҳуқуқбузарликнинг бевосита ашёсини мусодара қилиб, **фуқароларга** базавий ҳисоблаш миқдорининг **ўн бараваридан йигирма бараваригача, мансабдор шахсларга** эса — **йигирма бараваридан ўттиз бараваригача** миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Юридик шахсларга тегишли бўлган ёки ўзларига бириктирилган ҳудудларда дарахтларни муҳофаза қилиш ва сақлашга доир қонунчиликда белгиланган чораларни кўрмаганлик, — мансабдор шахсларга базавий ҳисоблаш миқдорининг **ўн бараваридан йигирма бараваригача** миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

ҳуқуқбузарлик ҳолатлари тўғрисидаги фотосурат ва видеоёзувларни юборган шахслар ҳар бир тасдиқланган ҳолат бўйича ҳуқуқбузардан ундирилган маблағлар ҳисобидан базавий ҳисоблаш

миқдорининг бир бараварига тенг миқдордаги пул мукофоти билан рағбатлантирилади. Бунда, ҳуқуқбузарлик тегишли органлар томонидан бевосита аниқлангандан сўнг келиб тушган хабарлар бўйича рағбатлантириш амалга оширилмайди;

рағбатлантириш ҳуқуқбузарлик бўйича биринчи хабар берган шахсга нисбатан қўлланилади;

ҳуқуқбузарлик ҳолати бўйича фотосурат, видеоёзув ва хабарларни тақдим этган шахслар тўғрисидаги маълумотларнинг ошкор этилишига йўл қўйилмайди;

рағбатлантириш маблағлари ундириладиган жарималарнинг тегишли органлар ҳисобида қолдириладиган қисмидан қоплаб берилади.

Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталар қимматбаҳо навларининг кесилишига мораторий тартибини таъминлашни тартибга солувчи қонунчилик ҳужжатлари:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йилда 30 октябрга ПФ-5863-сон “2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг Атроф муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” Фармони;
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 30 декабрдаги ПФ-46-сон “Республикада кўкаламзорлаштириш ишларини жадаллаштириш, дарахтлар муҳофазасини янада самарали ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида” Фармони;
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йилдаги 29-сон “Ўзбекистон Республикаси Экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” қарори;
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2020 йил 18 февралдаги 93-сон “Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталарнинг қимматбаҳо навларини сақлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” қарори;
5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 22 августдаги 464-сон “Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар ва буталарни экиш, парвариш қилиш ва улардан фойдаланиш тартибини янада такомиллаштириш тўғрисида” қарори;

Давлат ўрмон фондига кирмайдиган дарахтлар
ва буталар қимматбаҳо навларининг
РЎЙХАТИ

Т/ р	Турнинг илмий номи	Хусусияти
I. Давлат ўрмон фондига кирмайдиган қимматбаҳо (ёғочбоп) навли дарахтлар		
1.	Грек ёнғоғи (<i>Juglans regia</i> L.)	Ёғочи қимматбаҳо
2.	Силлиқ қайрағоч (<i>Ulmus laevis</i> Pall.)	Ёғочи қимматбаҳо, чиримайди, манзарали ва шарсимон кўринишга эга
3.	Ялонғоч қайрағоч (<i>Ulmus glabra</i> Huds.)	Ёғочи қимматбаҳо, чиримайди, манзарали ва шарсимон кўринишга эга
4.	Пастбўйли қайрағоч, қайрағоч (<i>Ulmus pumila</i> L.)	Ёғочи қимматбаҳо, чиримайди, манзарали ва шарсимон кўринишга эга
5.	Кавказ қатронғиси, туғдона (<i>Celtis caucasica</i> Willd.)	Ёғочи жуда қаттиқ ва зич, чиримайди, қимматбаҳо ҳисобланади
6.	Тукли заранг (<i>Acer pubescens</i> Franch.)	Ёғочи жуда қаттиқ ва зич, қимматбаҳо қурилиш материали ҳисобланади
7.	Секвоя (<i>Sequoia sempervirens</i> Emdl.)	Ёғочи қимматбаҳо қурилиш материали ҳисобланади
8.	Оддий эман (<i>Quercus robur</i> L.)	Ёғочи қимматбаҳо
9.	Чинорсимон заранг (<i>Acer platanoides</i> L.)	Ёғочи қимматбаҳо, танаси узун
10.	Ок акация (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	Ёғочи қимматбаҳо, чиримайди манзарали ва шарсимон кўринишга эга
11.	Глидичия (<i>Gleditsia triacanthos</i>)	Ёғочи қимматбаҳо, танаси узун ва текис, чиримайди
12.	Гинкго билоба (<i>Ginkgo biloba</i>)	Ёғочи қимматбаҳо, танаси узун ва текис
13.	Шумтол (<i>Fraxinus raibocarpa</i> Regel.)	Ёғочи зич ва қимматбаҳо, танаси узун ва текис
14.	Сурия қорашумтоли (<i>Fraxinus syriaca</i> Boiss.)	Ёғочи зич ва қимматбаҳо, танаси узун ва текис
15.	Оддий қарағай (<i>Pinus sylvestris</i>)	Ёғочи қизғиш, қурилишда кенг фойдаланилади, қимматбаҳо, танаси узун ва текис

16.	Ғарб туяси (<i>Thuja occidentalis</i> L.)	Ёғочи қимматбаҳо, танаси қизғиш, буюмлар ясада кенг фойдаланилади
17.	Мелия азедарах (<i>Melia azedarach</i>)	Ёғочи зич ва қимматбаҳо, танаси узун ва текис
18.	Павлония (<i>Paulownia tomentosa</i>)	Ёғочи тез ўсувчи ва қимматбаҳо, танаси узун ва текис
19.	Кўкбаргли терак, туранғил (<i>Populus pruinosa</i> Schrenk)	Қурилишда кенг фойдаланилади, ариқ ва зовур атрофларида экилиб, ер ости сизот сувларининг сатҳини пасайтиради
20.	Оқ тут (<i>Morus alba</i> L.)	Ёғочи жуда қаттиқ, мусиқа асбоблари ва бошқа буюмларни тайёрлашда кенг фойдаланилади
21.	Ғарб чинори (<i>Platanus occidentalis</i> L.)	Мусиқа асбоблари, мебель ва бошқа буюмларни тайёрлашда кенг фойдаланилади
22.	Зарангбаргли чинор (<i>Platanus acerifolia</i> Willd)	Қурилиш материаллари, мебель ва бошқа буюмларни тайёрлашда кенг фойдаланилади
II. Давлат ўрмон фондига кирмайдиган қимматбаҳо (манзарали) навли дарахлар		
23.	Туркистон арчаси, ўрикарча (<i>Juniperus turkestanica</i> Kom.)	Манзарали хусусиятга эга, маданийлаштириб бўлмайди.
24.	Яримшарсимон арча, саурарча (<i>Juniperus semiglobosa</i> Regel)	Доим яшил, манзарали, ўзидан хушбўй ҳид чиқаради
25.	Зарафшон арчаси, қизиларча, қора арча (<i>Juniperus seravschanica</i> Kom.)	Доим яшил, манзарали, тоғли ҳудудларда тарқалган
26.	Соқолчали қайин (<i>Betula pendula</i> Roth)	Тана ва шоҳлари жуда чиройли, танасининг ранги оқ ва қора аралаш
27.	Тяньшан қайини (<i>Betula tianschanica</i> Rupr.)	Манзарали, танасининг ранги оқ ва қора аралаш
28.	Капю толи (<i>Salix capusii</i> Franch.)	Манзарали, тана ва шоҳлари ўзига хос чиройли
29.	Андросов қайрағочи, садақайрағоч (<i>Ulmus androssowii</i> Litv.)	Шарсимон шаклга эга, манзарали
30.	Қора тут, шотут (<i>Morus nigra</i> L.)	Манзарали, чиройли
31.	Семенов заранги (<i>Acer semenovii</i> Regel & Herder)	Фақат тоғли ҳудудларда ўсади ва ёғочи жуда қаттиқ ва чиройли кўринишга эга
32.	Канада арғувони (<i>Cercis canadensis</i> L.)	Вегетация даврида жуда чиройли гуллайди
33.	Ленкаран акацияси (<i>Albizia julibrissin</i>)	Вегетация даврида жуда чиройли гуллайди, манзарали

34.	Юраксимон жука (<i>Tilia cordata</i> Mill.)	Манзарали, чиройли гуллайди ва ўзидан хушбўй ҳид чиқаради. Кўп миқдорда нектар сақловчи
35.	Терисимон Скумпия (<i>Cotinus coggygria</i> Scop.)	Мевалари чиройли, манзарали дарахт
36.	Супирги кельрейтерия (<i>Koelreuteria paniculata</i> Laxm.)	Гуллари сариқ рангда, гуллайди, ўзига хос чиройли
37.	Сохта каштан (<i>Aesculus hippocastanum</i> L.)	Манзарали ва чиройли гуллайди
38.	Бруссонетия (<i>Broussonetia papyrifera</i>)	Мевалари чиройли манзарали дарахт
39.	Туркистон заранги (<i>Acer turkestanicum</i> Pax)	Манзарали дарахт, Самарқанд вилоятининг жанубий ҳудудларида тарқалган
40.	Қорақарағай (<i>Pinus nigra</i>)	Мевалари чиройли манзарали дарахт
41.	Элдор қарағайи (<i>Pinus eldarica</i>)	Жуда чиройли манзарали дарахт
42.	Қрим қарағайи (<i>Pinus nigra pallasiana</i>)	Жуда чиройли манзарали дарахт
43.	Тикони кўк қарағай (<i>Picea pungens</i> Engelm)	Қимматабаҳо манзарали дарахт
44.	Шренк қарағайи (<i>Picea schrenkiana</i> Fisch. & C.A. Mey.)	Манзарали дарахт
45.	Кедр, гималай кедр (<i>Thuja plicata</i> D.Don.)	Камёб, чиройли ва манзарали
46.	Казак арчаси (<i>Juniperus sabina</i> L.)	Камёб, чиройли ва манзарали
47.	Доимий яшил кипарис (<i>Cupressus sempervirens</i> L.)	Жуда чиройли ва манзарали
48.	Глиптостробуссимон Метасеквойя, Хитой Метасеквойяси (<i>Metasequoia glyptostroboides</i> Hu et Cheng)	Ўзига хос манзарага эга чиройли дарахт
49.	Лола дарахти (<i>Liriodendron tulipifera</i> L.)	Реликт ўсимлик, манзарали
50.	Йирик гулли магнолия (<i>Magnolia grandiflora</i> L.)	Қимматбаҳо манзарали дарахт
51.	Магнолия (<i>Magnolia</i> L.)	Қимматбаҳо манзарали дарахт
52.	Тўқ сариқ маклюра (<i>Maclura pomifera</i>)	Улкан чиройли дарахт
53.	Чўзиқбаргли тол (<i>Salix linearifolia</i> E. Wolf)	Чиройли дарахт
54.	Мажнунтол (<i>Babytonica</i> L.)	Серсоя, чиройли дарахт
55.	Ошловчи тотум (<i>Rhus coriaria</i> L.)	Манзарали дарахт
56.	Узунбарг жийда (<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.)	Манзарали дарахт

57.	Шарқ жийдаси (<i>Elaeagnus orientalis</i> L.)	Манзарали дарахт
58.	Гўзал каталпа (<i>Catalpa bignonioides walter</i>)	Манзарали дарахт
59.	Сиверс олмаси, ёввойи олма (<i>Malus sieversii</i> M. Roem)	Камёб манзарали дарахт
60.	Форс қизилчетани (<i>Sorbus persica</i> Hedl.)	Манзарали дарахт
61.	Тяньшан қизилчетани (<i>Sorbus tianschanica</i> Rupr.)	Манзарали дарахт
62.	Туркистон четани (<i>Sorbus turkestanica</i> (Franch.) Hedl.)	Манзарали дарахт
63.	Туркистон дўланаси, қизил дўлана (<i>Crataegus turkestanica</i> Pojark.)	Манзарали дарахт
64.	Бухоро бодоми, ёввойи бодом (<i>Amygdalus bucharica</i> Korsh.)	Манзарали дарахт
III. Давлат ўрмон фондида қирмайдиган (Ўзбекистон Қизил китобига киритилган) қимматбаҳо навли дарахтлар		
65.	Шарқ чинори, чинор (<i>Platanus orientalis</i> L.)	Ёввойи ҳолда Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларининг тоғли жойларида ўсади
66.	Ўрта Осиё ноки, нашвати (<i>Pyrus asiae-mediae</i> Popov)	Фақат Тошкент вилояти, Пском дарёси бўйи Испай қишлоғида ўсади
IV. Давлат ўрмон фондида қирмайдиган қимматбаҳо навли буталар		
67.	Форзиция (<i>Forsythia</i>)	Манзарали, чиройли гуллайди
68.	Ҳинд сирени (<i>Lagerstroemia indica</i> L.)	Хушбўй ҳидли, манзарали гуллайди
69.	Япон толи (<i>Chaenomeles japonica</i>)	Манзарали, чиройли гуллайди
70.	Пираканта (<i>Pyracantha</i> L.)	Манзарали, чиройли гуллайди
71.	Спирея (<i>Spiraea</i>)	Манзарали, чиройли гуллайди
72.	Гибискус (<i>Hibiscus</i> L.)	Манзарали, чиройли гуллайди
73.	Бересклет (<i>Euonymus</i>)	Манзарали, чиройли.
74.	Самшит (<i>Buxus</i> L.)	Манзарали, зич, ўзига хос чиройли
75.	Магония (<i>Mahonia aquifolium</i>)	Манзарали, чиройли камёб
76.	Қорақад Барбарис (<i>Berberis</i> L.)	Манзарали, чиройли гуллайди
77.	Сирень (<i>Syringa vulgaris</i>)	Манзарали, чиройли гуллайди
78.	Жасмин (<i>Jasminum officinale</i>)	Манзарали, чиройли гуллайди